

En sosiologirapport om å flytte til Norge etter å ha tilbrakt store deler
av barne- og ungdomstiden i utlandet

April 2013

Innholdsfortegnelse

DEL 1-INTRODUKSJON	3
1.1 Innledning	3
1.2 Definisjon	3
1.3 Bakgrunn for oppgaven samt dens innhold	4
DEL 2 – TIDLIGERE FORSKNING	5
2.1 Ulike typer TCKs	5
2.2 Fordeler/ulemper knyttet til å være en TCK.....	5
DEL 3 – METODE	7
3.1 Kvalitativ metode.....	7
3.2 Utvalg	7
3.3 Beskrivelse av våre informanter	8
3.4 Feilkilder.....	9
DEL 4 – ANALYSE	9
4.2 USYNLIGE INNVANDRERE?.....	11
4.3 RASTLØSHET	14
4.4 FORDELER OG UTFORDRINGER KNYTTET TIL TCK-OPPVEKST.....	15
4.5 ALDER OG FORSKJELLER INNAD I SØSKENFLOKKEN	17
4.6 STØTTE FRA ORGANISASJONENE	18
DEL 5 – KONKLUSJON.....	19
DEL 6 - KILDER.....	22

DEL 1-INTRODUKSJON

1.1 Innledning

Tidligere i år foregikk det en debatt i media om begrepet «norsk kultur». I den ble det diskutert hvorvidt dette begrepet knyttes til noe konkret som tradisjoner og verdier, eller om den norske kultur i det hele tatt finnes. Det finnes mange ulike definisjoner på ordet, men den mest brukte innen sosiologi og sosialantropologi tilhører Edward B. Tylor; «Kultur er den komplekse helhet som består av kunnskaper, trosformer, kunst, moral, jus og skikker, foruten alle de øvrige ferdigheter og vaner et menneske har tilegnet seg som medlem av et samfunn» (Tylor, 1871). De fleste i Norge kjenner riktignok til flere kulturer enn sin egen, og har dannet seg tanker om andre kulturer gjennom TV og film, på grunn av utenlandsreiser eller via en utenlandsk forelder. I dagens globaliserte samfunn, er det vanlig å ha mye med andre kulturer å gjøre. Thomas Hylland Eriksen bruker uttrykket 'kreolisering' for å beskrive denne blandingskulturen; «uventede kulturelle blandingsformer som oppstår i skjæringspunktet mellom ulike kulturer» (Eriksen, 2012 : 159)

Det er riktignok noen barn og unge som får langt tettere kontakt med den fremmede kulturen enn en gjennomsnittlig nordmann. Mange nordmenn har nemlig flyttet utenlands, gjerne i forbindelse med jobb, og et stort antall av disse har med seg barn. Foreldrenes utenlandsopphold er en verdifull ressurs for både det norske samfunn og landet de reiser til, men opplevelsene til barna deres har fått mindre oppmerksomhet. For hvordan oppleves det egentlig å bo utenfor Norge – eller i et eventuelt annet «hjemland» - over lang tid? Og er Norge egentlig hjemlandet ditt dersom du nesten aldri har bodd der, men har norsk pass? Dette ønsket vi å undersøke nærmere, og på grunnlag av dette har vi valgt problemstillingen **Hvordan er det for en Third Culture Kid å flytte tilbake til Norge etter flere år i utlandet?**

1.2 Definisjon

Den definisjonen av en Third Culture Kid (TCK) som vi ønsker å bruke som premiss for denne oppgaven er skrevet av Dr. David Pollock og Ruth Van Reken i 1993 – blant de første og mest anerkjente forskerne av TCKs - og lyder:

Et trekulturelt barn (TCK) er en person som har tilbrakt en vesentlig del av utviklingsårene utenfor foreldrenes kultur. TCK-en har opparbeidet et forhold til alle kulturene uten å ha fullverdig eierskap i noen av dem.

(Pollock og Van Reken, 1993)

Pollock og Van Reken innrømmer i sin bok «*Hvor er hjemme?*» likevel at denne definisjonen er noe mangelfull, ettersom den bl.a. ikke gir et tydelig bilde av hva en 'vesentlig del av utviklingsårene' er. Men de forklarer: 'Tid i seg selv er ikke den avgjørende faktoren i hvor stor innvirkning en trekulturell opplevelse får på utviklingen hos ett bestemt barn. (...) Å bo i utlandet for eksempel i alderen ett til fire år, vil påvirke et barn annerledes enn hvis den samme erfaringen inntreffer i alderen 11 til 14 år'. Hva gjelder uttrykket 'utviklingsårene', presiserer Van Reken og Pollock at dette er årene fra fødselen til fylte atten år (Pollock og Van Reken, 1993 : 27-32).

1.3 Bakgrunn for oppgaven samt dens innhold

Grunnen til at vi valgte å skrive om disse barna – såkalte Third Culture Kids – er at vi alle tre har en personlig tilknytning til dette temaet; enten ved at vi har vært/er en sådan selv, eller at vi har familiemedlemmer som er det. I tillegg til personlig interesse som følge av dette, finner vi det svært relevant for faget Sosiologi og sosialantropologi, i og med at begreper som etnisitet, tilhørighet og kultur kan knyttes opp mot temaet.

Denne rapporten skal først gi en nærmere forklaring på hva tidligere forskning sier omI tredje kapittel forklarer vi hvilke metoder vi har brukt i forskningsrapporten. Siden skal vi analysere funnene fra undersøkelsen vår. Analysedelen deles opp i mindre underkategorier der vi redegjør for resultatene våre. I disse kategoriene ønsker vi òg å sammenlikne våre funn med den tidligere forskningen fra kapittel 2. Sentralt for denne delen av undersøkelsen er at vi skal forsøke å finne fellestrekk for våre informanters opplevelser. Vi skal også ta for oss ulikhetene i materialet, og drøfte hva dette kan skyldes. Funnene skal underbygges ved hjelp av informanters sitater. Rapporten vil bli avsluttet med en konklusjon.

DEL 2 – TIDLIGERE FORSKNING

TCKs har blitt forsket på tidligere, men nesten all forskning vi gjennomgikk var fra USA. Riktignok tror vi at funnene, til en viss grad, er universelle. Nedenfor presenterer vi hovedfunnene fra forskningen vi har gjennomgått.

2.1 Ulike typer TCKs

Sosiologen Ted Ward deler TCKs opp i fem ulike kategorier. Den første - «**military brats**» (militærbarn) er hovedsakelig opprinnelig amerikanske. De fleste av disse tilbringer relativt få år i utlandet; 41 % av dem bor mindre enn fem år utenfor hjemlandet. De har lite kontakt med de lokale i det fremmede landet, og har lite med det fremmede landets kultur å gjøre. **Barn av ikke-militære statlig ansatte** er de som bor lengst i utlandet (44 % bor mer enn ti år utenfor landet som står på passet deres). Dessuten har 44 % i denne kategorien bodd i minst fire land. **Misjonærbarn** er de som bor lengst i ett og samme land; 85 % av dem bor over ti år i utlandet, men 72 % i kun ett land. I motsetning til militærbarn, har disse mye kontakt med lokallandet. **Barn av forretningsfolk** bor også lenge i utlandet (63 % i over ti år), men de har større sjanse enn misjonærbarn for å bo i mer enn et land. Den siste kategorien Ward bruker, kalles bare «**other**», og her finner man barn av blant annet internasjonale ikke-statlige organisasjoner, lærere og folk som jobber med media (Ward, 2013).

2.2 Fordeler/ulempes knyttet til å være en TCK

Forskerne har funnet at mange TCKs har store problemer knyttet til sin identitet og tilhørighet. Mange opplever at de føler seg hjemme «overalt og ingensteds». De vokser opp i en verden/eller-verden, som ikke kjennetegnes av foreldrenes kultur(er), men heller ikke helt den verden som preger kulturen(e) de vokser opp i (Pollock og van Reken, 1993: 19). Resultatet er at de blir det Norma Craig (grunnlegger av Global Nomads International) kaller en «kulturell kameleon». 'Interkulturelle og språklige ferdigheter er kjennetegn på den kulturelle kameleon - de unge deltakere/tilskuere som merker seg verbale og non-verbale ledetråder og så følger dem, og tilpasser seg nok i forhold til omgivelsene til å bli godtatt, mens identiteten deres bærer preg av at de er annerledes – en «annen»' (Craig, 1996 : 101).

Når TCK-en til slutt flytter tilbake til hjemlandet sitt, opplever mange et omvendt kultursjokk. De forventes å vite kulturereferanser og hvordan man skal oppføre seg i hjemlandet, noe som kan være vanskelig i og med at de har bodd utenlands så lenge og dermed internalisert andre

kulturer. Dermed kan en TCK føle seg utenfor også i hjemlandet sitt (Gortner, 2012). Dette kan igjen føre til en identitetskrise, og 'hvor er du fra?' oppleves som et svært vanskelig spørsmål å besvare.

Noen mener likevel at tredjekultursbarn har en forsinket utvikling av identitet, og mange TCKs blir ikke bevisste på problemstillinger knyttet til deres flerkulturelle oppvekst før i midten av tjuårene - noen først i tredveårene (Pollock og van Reken, 1993). Psykiater Ester Schubert – som selv har en tredjekulturell bakgrunn – sier at selv mange år ikke tilbakekomsten oppleves tilpasningene til hjemlandet fortsatt vanskelig for noen tredjekulturbarn. 'Etter å ha prøvd flere måter å tilpasse seg på,' sier hun, 'innser [TCKs] at på tross av alle ytre tilpasninger, er det likevel noe innvendig som ikke stemmer. (...) For dem er den evige kampen for å tilpasse seg, og ikke bare den første delen av det å komme hjem, som fører til fortvilelse' (Gravaas, 2009: 188).

Etter mange år i utlandet, utvikler mange et flytteinstinkt. I tillegg til den rotløsheten beskrevet ovenfor, føler mange seg rastløse. De er vant til at 'her, hvor jeg er nå, er kun midlertidig. Men så snart jeg blir ferdig med skolen, får meg en jobb eller kjøper et hus, skal jeg slå meg til ro'. Nåtiden oppleves aldri som nok – det er alltid noe som mangler. (Pollock og van Reken, 1993). Senere i livet ønsket TCKs å dra utenlands på nytt, og mange velger å studere eller jobbe utenlands. Faktisk har over 25 % studert i utlandet, og 56 % har en internasjonal tilknytning i jobben sin (Cottrell og Useem, 1999).

Man har også funnet ut at TCKs ofte har en forsinket psykologisk pubertet, som ofte ikke finner sted før i starten av 20-årene (Cottrell og Useem 1993, gjengitt i Gravaas 2009: 14). Et stort flertall (ni av ti) svarer dessuten at har følt seg i utakt med sine jevnaldere (Cottrell og Useem 1993). Mange bruker også lang tid på å bestemme hva de «vil med livet», og opplever dermed det Ruth Useem kaller en forlenget ungdomstid (Cottrell og Useem, 1999).

Til tross for denne identitetsproblematikken mange TCKs opplever, har en flerkulturell oppvekst også mange fordeler. Som nevnt har TCKs blitt kalt «kulturelle kameleoner», og denne tilpasningsdyktigheten kan være svært nyttig (blant annet til å tilpasse seg skikker og normer i en ukjent kultur). Dessuten evner man å se verden i et helt annet perspektiv enn det barn som kun har bodd i ett land hele livet gjør (Pollock og van Reken, 1993). Man er også gjerne flerspråklig, og kan ha venner over hele verden.

DEL 3 – METODE

3.1 Kvalitativ metode

I vår forskningsprosess har vi valgt å bruke en kvalitativ metode, altså dyptgående samtaler/intervjuer med relativt få informanter. For oss var dette et svært lett valg. Kvalitativ metode har til hensikt å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle. Den kvalitative tilnærmingen går i dybden og har som formål å få frem sammenheng og helhet og tar sikte på å formidle forståelse (Dalland, 2012). Etersom omtrent samtlige tredjekulturbarn har ulik bakgrunn og livshistorie, fant vi det viktig å kunne la dem fortelle om seg selv, hvor de hadde bodd og hva de tenkte om opplevelsene. De forskjellige erfaringene til informantene ga rom for mange oppfølgingsspørsmål en kvantitativ undersøkelse ikke ville tillatt. I tillegg kan informantene uttrykke og utdype med egne ord. Med kvalitativ metode får man også en sammenhengende argumentasjon, noe som gjør det lettere å senere analysere intervjuene og sette ting i perspektiv.

3.2 Utvalg

For å oppnå den nødvendige bredde i oppgaven vår, ønsket vi å intervjuer folk som hadde det fellestrekk at de er TCKs, men som likevel er på ulike stadier i livet. Derfor hadde vi som utgangspunkt å skaffe informanter som enten lever utenfor hjemlandet sitt akkurat nå (f.eks. et barn født i USA som nå lever i Norge), nylig har flyttet til hjemlandet sitt eller har flyttet til hjemlandet sitt og etablert seg der. Dette fordi det ville være interessant å sammenlikne funnene fra undersøkelsen, og å se om de unges forventninger til senere liv ville stemme overens med dem som hadde gått gjennom overgangen fra f. eks «nordmann i utlandet» til «nordmann i Norge».

Med andre ord benyttet vi oss av en skjønnsmessig utvelging. Ottar Hellevik forklarer at i en slik utvelging overlater ikke forskeren det til tilfeldighetene hvilke enheter som skal komme med i utvalget. Forskeren velger dem i stedet ut fra hvor typiske de er for hele universet av enheter, eller eventuelt ut fra andre hensyn, som f.eks. å sikre seg et variert utvalg (Hellevik, 2002). Som nevnt forsøkte vi bevisst å få tak i informanter i ulik alder og med ulik bakgrunn. Likevel ble noe overlatt til tilfeldighetene, noe som gjør at også slumpemessig utvelging (utvalg basert på tilfeldigheter i større eller mindre grad) også kan sies å ha spilt en rolle i vår rapport. For eksempel kontaktet vi en forsker som hjalp oss med å komme i kontakt med

TCK. At det var nettopp den informanten vi fant, er delvis tilfeldig, da vi ikke ga forskeren noen veldig tydelige 'retningslinjer' for hva slags informanter vi ville ha. For øvrig har informantene meldt seg frivillig, som trekker paralleller til en utvelging ved selvseleksjon. I et slikt utvalg er det ikke forskeren, men heller enhetene selv som avgjør om de vil være med i utvalget eller ikke. Vi har også brukt snøballmetoden for å finne våre informanter; vi kontaktet nevnte forsker, som senere kontaktet de aktuelle informantene.

3.2.1 Å finne informanter

Først og fremst ville vi som nevnt ha tak i informanter som er unge og midt oppi prosessen det er å bo i utlandet. Vi ville høre om hvilke tanker de hadde om hjemlandet kontra deres nåværende bosted, og om de i det hele tatt var bevisste på eventuelle problemer knyttet til det å være en TCK. Derfor kontaktet vi Oslo International School (OIS). Vi hadde som mål å snakke med to ulike aldersgrupper, for å få forskjellige perspektiv. Derfor sendte vi en forespørsel til OIS om å få intervju barn i alderen 12-14 år. Vi kontaktet også IB-linja på ovennevnte OIS, som har elever i alderen 16-19 år. Dette var fordi vi tenkte på aldersgruppen som noe mer modne og reflekterte rundt TCK-«problematikken». Vi besøkte dem og fikk i utgangspunktet tillatelse, men det lyktes oss dessverre ikke å komme i kontakt med den som kunne gi et endelig klarsignal. Da det begynte å bli for lite tid til å foreta intervjuer, måtte vi derfor gi opp den internasjonale skolen. I stedet kom vi i kontakt med tre unge informanter som har bodd i utlandet i barne-/ungdomstiden, men som har flyttet hjem i løpet av de siste fem årene. Alle tre var i aldersgruppen 15-20 år, og til tross for at to av dem var søsken og dermed hadde lik bakgrunn, syntes vi at vi lyktes i å oppnå en nødvendig bredde i oppgaven.

Å få tak i voksne informanter, som hadde flyttet til Norge for flere år siden, var noe som kunne vært svært vanskelig. Vi var dog heldige i den forstand at vi har et godt nettverk i denne sammenhengen. Vi kontaktet forskeren Lill Salole, som skrev masteroppgave om TCKs i 2006. Hun var veldig behjelpelig med hvordan vi kunne få tak i voksne informanter, og ga oss kontaktopplysninger til både organisasjoner og enkeltpersoner vi kunne kontaktet.

3.3 Beskrivelse av våre informanter

I vår oppgave har vi fem informanter. Vi ønsket i utgangspunktet å ha opptil ti, men etter å ha foretatt det første intervjuet, fant vi ut at det var altfor tidkrevende å intervju over fem

stykker. For at personopplysningene skal forbli mest mulig anonyme, har vi endret alle navn, og vi spesifiserer ikke hvilke land informantene våre har oppholdt seg i.

Den yngste, «Amalie», er 15 år og har tilbrakt deler av sin oppvekst i Vest-Europa. Hennes bror «Pelle» på 20 år har også bodd i Vest-Europa, samt et kortere opphold i Oseania. De bodde begge i det vest-europeiske landet i fire og et halvt år, henholdsvis i alderen 8-12 og 12-16. Merk at Pelle var så ung da han bodde i det oseaniske landet, at han knapt husker noe derfra. Dermed har vi ikke stilt spørsmål knyttet til å bo der.

«Ida» er 17 år, og har bodd i Afrika og Vest-Europa. Også hun var svært liten da hun bodde i Afrika, men i det vest-europeiske landet bodde hun i alderen 12-15. Både Amalie, Pelle og Ida bodde i utlandet i forbindelse med at en av foreldrene jobbet i utenrikstjenesten.

De to voksne informantene våre «Toril» på 37 år og «Britt» på 54 år, har begge tilbrakt store deler av utviklingsårene sine i Afrika, sammen med foreldrene som jobbet i misjonærorganisasjoner. I tillegg har både Britt og Toril flyttet utenlands i voksen alder, men siden dette ikke er relevant for vår oppgave, har vi valgt å ikke gå nærmere inn på dette i intervjuene.

3.4 Feilkilder

I nesten samtlige undersøkelser finnes det mulige feilkilder. I vårt tilfelle er den største trolig den at informantene kan ha gitt feilaktig eller mangelfull informasjon. Å bli intervjuet av fremmede kan oppleves noe skremmende, særlig når det er snakk om noe så personlig som identitet. Som tidligere forskning har vist (se del 2), har flere TCKs i ettertid slitt med psykiske problemer. At man er noe sparsommelig med detaljer om dette, er helt forståelig. Til tross for at vi garanterte full anonymitet, er det klart at noen kan føle seg ubekvemme i en slik situasjon.

DEL 4 – ANALYSE

Frem til nå har denne oppgaven redegjort for hva en TCK er, tidligere forskning om temaet samt hva som har kjennetegnet vår arbeidsmetode. I denne delen skal vi presentere funnene fra intervjuene; hvilke fellestrekk fant vi? Hvilke ulikheter? Vi skal òg forsøke å drøfte årsaker til likhetene og ulikhetene. Det var klare fellesnevner blant informantene. Vi har plukket ut de seks viktigste temaene basert på fellestrekkene, og som konsekvens har analysen

underkapitlene «Hva er hjemme», «Usynlige innvandrere?», «Rastløshet», «Fordeler og utfordringer knyttet til TCK-oppvekst», «Alder og forskjeller innad i søskenflokket» samt «Støtte fra organisasjonene».

4.1 HVA ER HJEMME?

«Jeg ser meg selv som en annen i den norske konteksten. Tilhørigheten min strekker seg så langt som at jeg drikker Solo, spiser brunost og at det står 'nordmann' på passet.» (Pelle, 20)

Vi stilte alle våre informanter spørsmålet «føler du deg helt hjemme i Norge?». To av våre informanter svarte kontant «nei». Likevel oppga de at de følte seg **mer** hjemme i Norge enn i andre land de har bodd i. En av dem – som kom med det innledende sitatet - opplyste at det ikke var et land, men snarere ett bestemt sted han anså for å være helt hjemme:

«En øy utenfor Sverige [er mest hjemme for meg]. Jeg har vært der hver eneste sommer med familien min. Det som skjer når man flytter tilbake, er at man ikke er helt kjent der. Man kan fortsatt forville seg i det man egentlig skal kjenne godt og som alle andre kjenner godt. Den følelsen har jeg ikke på [øya]. Der kjenner jeg hvor dypt berget går, hvor havn møter havn og jeg ville kunne orientert meg rundt. Jeg hadde villet kunne finne ut hvor jeg var om jeg våknet opp full der, og det er enn viss trygghet i det.» (Pelle, 20)

I motsetning til andre informanter, hvis definisjon av «hjemme» var der man har familie og venner, var det altså trygghet og å være kjent med stedet som står sentralt hos denne informant. Også hans søster opplever en følelse av å være hjemme på denne øya. Toril (37) oppga også å ikke føle seg **helt** hjemme i Norge, men likevel til en viss grad:

«Aller mest hjemme blir nok det huset jeg bor i her og nå, egentlig. Men jeg føler meg mer fri i [Afrika] enn det jeg gjør i Norge. Men jeg kan aldri si at jeg er [afrikansk], jeg var en fremmed der også. Jeg var hvit, vi hadde alltid bedre råd enn andre. [Jeg bodde i] ett av verdens fire fattigste land, så det er klart at vi alltid lå over gjennomsnittet sånn sett. Men jeg føler meg nok mer fri der. Mer meg selv, liksom.» (Toril, 37)

En tredje informant sier at til tross for at hun føler seg hjemme i Norge nå, gjorde hun det ikke rett etter å ha flyttet hjem:

«Nå gjør jeg det, men da jeg flytta hjem var det litt vanskeligere. Men jeg tror jeg har vært heldig, fordi mamma og pappa har hatt det samme huset i Norge hele livet mitt, og vi dro ofte til Norge da vi bodde [i utlandet]. (...) Jeg sa at jeg skulle 'hjem til Norge, men også 'hjem til [tidl. bosted]'. Jeg anser fortsatt [landet jeg tidligere bodde i] for å være hjemme, men på en annen måte. Vennene mine har flyttet og forandret seg der, huset har blitt overtatt av noen andre, men jeg får en stor følelse av å være hjemme når jeg besøker landet.» (Ida, 17)

Å dra «hjem» er annerledes hos denne informanten enn hos de andre. En informant som bodde de første 12 årene av sitt liv i Afrika, følte ingen tilhørighet sånn sett til Norge:

«For meg var det alltid å reise TIL Norge, men HJEM til [Afrika]. Der var vi jo alltid annerledes i forhold til lokalbefolkningen (språk, nasjonalitet, hudfarge osv.), men tilværelsen i [Afrika] var det som var hjemme for meg – og min familie hadde nære venner blant både [de innfødte] og ex.pat¹-miljøet. Fra fødsel til jeg var 11-12 år hadde jeg jo kun et år og noen måneder av livet mitt i Norge. Da er det nettopp det som blir fremmed og [Afrika] det kjente og normale.» (Toril, 37)

Det er verdt å nevne at vår yngste informant (Amalie, 15), som bodde utenlands i alderen 8-12 år, ikke virket å ha noe som helst problematikk knyttet til å føle seg norsk. Hun sa også at dersom hun hadde dratt tilbake dit hun bodde før, ville hun overhodet ikke følt seg hjemme der. Til tross for at også Toril (37), som bodde i Afrika, flyttet hjem i tolvårsalderen, hadde Amalie (15) bodd de første åtte årene i sitt liv i Norge, noe som kan ha gjort at hun fikk plantet røtter i den norske kulturen. Hennes storebror Pelle (20), som bodde samme sted som henne fra han var 12-16, oppga som nevnt å ha nærmest ingen tilhørighet til Norge. Men som både han og Ida (17) - som også bodde utenlands i ungdomsskolealder - sier, er disse årene svært definerende for resten av livet, noe som trolig spilte en stor rolle for hvordan det gikk med dem i senere alder. Alder vil bli grundigere redegjort for i kapittel 4,5.

4.2 USYNLIGE INNVANDRERE?

«[‘Hvor er du fra’] er det verste spørsmålet jeg får.» (Toril, 37)

Slik forrige kapittel viser, føler kun to av våre fem informanter seg 100 % norske. Men da vi ba de andre rangere hvor de følte seg mest hjemme, tronet Norge over de andre landene de hadde bodd i. Når noen spør hvor de er fra, er det kun to som svarer Norge uten å nøle. De andre informantene reagerer på følgende vis:

«Hvis jeg vil bli kjent med [den som spør], hvis jeg vil ha en relasjon til dem, så forklarer jeg mer. Jeg kan si hvor jeg bor og hvor mine foreldre er fra, men da føler jeg på en måte at jeg gir falsk forklaring.» (Toril, 37)

«[Hvis noen spør] smiler jeg bredt, også sier jeg ‘litt her og litt der’.» (Pelle, 20)

---

¹ “En person som midlertidig eller permanent bor i et land og i en kultur utenfor landet der en er statsborger” ifølge Expat Norge/Wikipedia. (<http://expatnorway.no/expat-hva-er-det/>)

«Det spør. Om det er noen jeg bare skal snakke kort med, eller som jeg ikke tror ville brydd seg, sier jeg bare Norge. Det sier jeg også hvis jeg er i ei gruppe mennesker der alle er nordmenn, og vi er i utlandet. Men hvis jeg møter noen jeg vil bli kjent med og liker, sier jeg som regel at jeg 'er norsk, men har bodd litt i utlandet'.» (Ida, 17)

Vi spurte informantene om de tror det er tydelig at de har bodd mye i utlandet. Alle informantene våre så for øvrig etnisk norske ut, og snakket flytende norsk. Vi fikk motstridende svar; tre av fem opplyste at de tror det overhodet ikke er synlig. Begge de to søsknene oppga på sin side at de tror det er tydelig:

«Jeg tror du kan se det ganske tydelig, eller faktisk høre det. Litt som britene: de får et klassestempel på tungen. Man kan stille opp en rekke briter, man kan nødvendigvis ikke se at de er fra forskjellige klasser, men åpner de munnen så hører du det. Måten jeg snakker på blir opplevd som litt mer arkaisk enn det mine venner gjør, samtidig som litt diplomatisk, og høflig, 'homo' og generelt spess.» (Pelle, 20)

«Jeg tror det er tydelig fordi jeg kan snakke engelsk. Jeg tror det [er] tydelig at jeg har vært gjennom litt mer utfordringer enn vennene mine. Det har formet meg litt... jeg virker kanskje mer voksen.» (Amalie, 15)

Disse gikk begge på internasjonal skole alle 4, 5 årene de bodde i utlandet. To av de resterende tre informantene gikk på norsk skole i ulike afrikanske land, mens den tredje, Ida (17), gikk to år på internasjonal skole, før hun ble flyttet over til lokal skole og dermed lærte det lokale språket. Begge søsknene knyttet synligheten opp mot språk, ikke fysiske trekk som klær, utseende o.l. Likevel oppga «Pelle» han ofte føler et behov for å forklare hvorfor han oppfører seg slik han gjør:

«Jeg er på mange måter stemplet av den oppveksten jeg har hatt. Og da kan det hende at jeg må opplyse [folk] om at jeg ikke nødvendigvis har de samme kultureferansene som de har. Intimitet er veldig annerledes enn fra der jeg [bodde. Der] var det veldig distansert; veldig lite klemming. Jeg hadde virkelig en veldig svær intimitetsgrense å krysse når jeg kom hjem til Norge. (...) Jeg hadde aldri klemmt en venn i mitt liv.» (Pelle, 20)

Tre andre informanter svarte nei på spørsmål om hvorvidt de tror det er synlig at de har bodd utenlands. Riktignok sa en av dem, som jobber med flyktninger, at

«Jeg har opplevd at flyktninger spør meg direkte: 'har du bodd i Norge hele livet? Nei? Det skjønnte jeg'. Jeg vet ikke helt hva det er. Flyktninger opplever jeg også at åpner seg veldig fort for meg. Jeg kan nok relatere meg mer til dem enn det en del andre kan. En del av frustrasjonen av å komme til en ny kultur.» (Toril, 37)

Både dette sitatet og delen om intimitet ovenfor, viser en tendens vi fant da vi gjorde intervjuene: flere av informantene følte ikke at de kom «hjem» til Norge, men heller at de flyttet til et (nokså) fremmed land. Toril, som har bodd i Afrika, opplyste at hun fikk et ‘omvendt kultursjokk’ da hun flyttet hjem, men hun ble ikke møtt med forståelse fra verken venner eller øvrig familie. Hun beskriver hvordan det var å nylig ha flyttet til Norge etter 12 år utenlands:

«På den norske barne- og ungdomsskolen hadde jeg det jo fint – jeg hadde mange venner – men jeg følte meg veldig annerledes, og så var det et veldig lite sted. Jeg flyttet fra (...) en millionby, og så fikk jeg spørsmål om hvordan det var å 'komme tilbake til sivilisasjonen'. Altså ingen forståelse.» (Toril, 37)

Ikke bare var det uvitenhet om stedet hun hadde bodd i, men også knyttet til det å ikke føle seg norsk. Hun sier hun hadde syntet det var deilig om det hadde vært mer tydelig at hun har bodd i utlandet, for å

«slippe å måtte forklare hele tiden, eller forsvare at jeg føler meg annerledes. For det godtas på en måte ikke. (...) Folk hadde ingen forståelse for at vi ikke følte oss norske. Det var forventninger på at vi skulle praktisere ski like bra som andre» (Toril, 37)

Dette virker å være et fellestrekk hos alle informantene som ikke følte seg helt norske; ingen av deres venner eller bekjente kunne forstå at de følte seg fremmede i sitt ‘ eget’ land. Mangel på referansepunkt ble trukket inn av flere; en informant sa at når hennes jevnaldrende forteller om programmer på barne-TV, kjenner hun ikke igjen noe av det de snakker om – hun har jo aldri sett det. På sett og vis blir en TCK en innvandrer, uten referansepunkter og med uvitenhet knyttet til sosiale normer (eksemplifisert ovenfor hos informanten som ikke var vant til klemming).

Ulikt innvandrere, kan man riktignok ikke se på TCKs at de ikke føler seg norske. De har som regel et norsketnisk utseende, og snakker flytende norsk. Dermed opplever de at det ofte blir forvirring når folk forventer at de skal oppføre seg som andre nordmenn, til tross for at de har lite kjennskap til den norske kulturen. Et eksempel på dette er Torils (37) opplevelser med skigåing; alle forventet at hun skulle elske å stå på ski – som hennes jevnaldrende – men for henne var skigåing fremmed og lite fristende. Dessuten sier antropologen Fredrik Barth at en gruppe ikke har noen etnisk identitet med mindre den står i kontakt med andre grupper som den kan kontrastere seg mot (Barth, 1969). Innvandrere i Norge føler kanskje et behov for å bevare kulturen fra hjemlandet sitt, ved å spise mat derfra eller å omgås med andre fra landet.

Da våre informanter, på sin side, bodde utenlands, hadde de ikke liknende behov for å fremheve sin 'norskhet'.

Slik kapittel 2 gjorde rede for, har forskere funnet at mange TCKs har et problematisk forhold til egen identitet og tilhørighet. Denne tendensen – særlig knyttet til tilhørighet – kommer frem også i vår forskning; tre informanter føler seg ikke norske (i ulik grad) til tross for norsk statsborgerskap og/eller oppvekst. Norma Craigs definisjon av det hun kaller 'kulturell kameleon' - «de unge deltakere/tilskuere som merker seg verbale og non-verbale ledetråder og så følger dem, og tilpasser seg nok i forhold til omgivelsene til å bli godtatt, mens identiteten deres bærer preg av at de er annerledes – en 'annen'» (Craig, 1996 : 101), viser seg òg å være relevant i vår forskning. Mens informantene ser og oppfører seg norske, føler de selv at de er fremmede for den norske kulturen.

4.3 RASTLØSHET

Etter å ha flyttet flere ganger, føler mange TCKs seg rastløse. Ifølge Pollock og van Reken er de vant til at 'her, hvor jeg er nå, er kun midlertidig. Men så snart jeg blir ferdig med skolen, får meg en jobb eller kjøper et hus, skal jeg slå meg til ro'. (Pollock og van Reken, 1993 : 99). Følgende sitater viser at også våre informanter har det på denne måten:

«Jeg er veldig rastløs. Det er en utfordring som jeg prøver å jobbe med. Jeg har levd veldig i bolker; 'okei, nå må jeg bare holde ut til jeg flytter til Norge, nå må jeg bare holde ut til jeg flytter til [et annet land].' Etter videregående reiste jeg et par år. Nå prøver jeg å tenke litt mer langsiktig. Men jeg må jo til utlandet minst en gang årlig, ellers får jeg helt spada.» (Toril, 37)

«Hvis jeg ikke har vært i reise til utlandet, så føler jeg meg inneklemt. Nå har jeg ikke vært på reise på ganske lenge, og nå føler jeg meg ganske rastløs.» (Amalie, 15)

«Jeg er litt rastløs. Jeg har telt over, og jeg har vel flyttet rundt 30 ganger i livet. Det kan man bli litt rotløs av, rastløs. Men jeg synes ikke [flytting] er så farlig.» (Britt, 54)

Det er verdt å merke seg at disse sitatene kom fra henholdsvis de to eldste og den yngste informanten. Dette vitner om at alder ikke nødvendigvis har betydning, og samtlige av våre intervjuobjekter – i begge aldersgrupper - nevnte ordet 'rastløs' når de beskrev seg selv. I det første sitatet oppga intervjuobjektet at hun nå forsøker å tenke mer langsiktig. Også en annen informant ga uttrykk for at rastløsheten kan være en ulempe:

«Det er veldig irriterende å være så rastløs som det jeg er. Jeg synes det er veldig vanskelig å forholde meg til tanken på å bo samme sted i mer enn tre år. Jeg kan heller ikke se for meg at jeg kommer til å ha samme jobb over lang tid. Jeg er vant til å bytte skole og bosted, og jeg synes det er nesten litt skummelt å måtte nå bo samme sted [over lengre tid].» (Ida, 17)

Cottrell og Useem fant i 1999 at 25 % av alle TCKs har studert i utlandet, mens 56 % har en internasjonal tilknytning i jobben sin. Denne tendensen fant også vi. Av de to voksne informantene har begge studert og/eller flyttet tilbake til utlandet ved en senere anledning, og 20-åringen skal flytte utenlands i nær fremtid for å studere. Både Ida (17) og Amalie (15) har begge vurdert utveksling, men kun én av dem skal gjennomføre det. Den andre planlegger riktignok å studere i utlandet. Med andre ord har ingen av informantene forblitt - eller planlagt å bli - i Norge hele livet. Hva gjelder den internasjonale tilknytningen i jobben, har både Toril (37) og Britt (54) på ett tidspunkt hatt en internasjonal jobb. Flere av de yngre ønsker seg også en jobb der man kan reise mye og/eller være i et internasjonalt fellesskap.

4.4 FORDELER OG UTFORDRINGER KNYTTET TIL TCK-OPPVEKST

Alle intervjuobjektene har bodd minst to år i Norge etter å ha flyttet hjem – to av dem i over 25 år. At også en av de i den siste kategorien ikke identifiserer seg som helt norsk, vitner om at i hvert fall dét forblir slik i lang tid etterpå, om ikke hele livet. Begge de voksne informantene føler at oppveksten fortsatt preger dem. Britt (54), som bl.a. har jobbet og reist mye i Asia, nevnte en konsekvens av flyttingen hun har fått bruk for – særlig i jobbsammenheng:

«For meg har [flyttingen] blitt en ressurs. Særlig den følelsen av at jeg er hjemme overalt. Jeg ser også lett folk på tvers av kulturer; hva slags typer det er og hva som foregår. (...) Jeg er vant til å være i fremmede omgivelser, og ser fort likheter; hva som er menneskelig likt på tvers av landegrensener. (...) Det kan være fint med det blikket utenfra, at man både ser seg selv og det samfunnet man bor i litt utenfra. I arbeidslivet har jeg fått tilbakemelding i mange år på at jeg har en god vurderingsevne og et godt skjønn, og jeg tror det henger sammen med det, at for å ha det må man også ha et blikk utenfra for å se ting.» (Britt, 54)

Et annet fellestrekk var at flere informanter mente de har en god evne til å bli kjent med folk:

«Jeg er nok mye mindre redd for [å bli kjent med nye mennesker]. Nordmenn er kanskje litt reserverte og har litt mindreverdighetskomplekser. (...) Det merker jeg i jobbsammenheng, at folk har autoritetsfrykt. Når vi må ringe ambassader, er jeg gjerne den som 'tør' å gjøre det.» (Toril, 37)

«Vennene mine har sagt at de misunner meg fordi jeg ikke er redd for å snakke med fremmede eller folk jeg ikke kjenner så godt. Det er nok fordi jeg var vant til å hvert år måtte skaffe nye venner, og ble derfor tvunget til å snakke med folk. Jeg er ikke veldig utadvendt egentlig, men

jeg føler et slags instinkt for å bli kjent med folk. Jeg er også ganske flink til å tilpasse meg de jeg snakker med. Så derfor har jeg veldig mange ulike typer venner. Jeg er ikke så ofte med de forskjellige 'gjengene' mine samtidig, fordi de alle kjenner en ulik versjon av meg.» (Ida, 17)

«I et nytt miljø med folk som ikke har hatt samme opplevelse, er jeg ofte den første som sier noe som forhåpentligvis alle kan le av og finne en 'common ground' rundt» (Pelle, 20)

I lys av både tidligere forskning og denne rapporten, er det ingen tvil om at TCKs sitter igjen med mange erfaringer – både gode og dårlige. Men ville våre informanter tatt med seg sine egne barn på flyttefot?

«Jeg tror det er veldig bra, siden det er veldig utfordrende. Jeg tror det er veldig bra for å 'build character' for barnet mitt, og på mange måter finner man seg selv, da, når man drar til nye steder og møter nye mennesker. Men det kan jo også bli negativt da, så man vet aldri hvordan det vil gå.» (Amalie, 15)

«Jeg er nok veldig todelte, for jeg ville gi barna mine noe av det jeg fikk, samtidig vil jeg ikke at de skal føle seg så fremmede i sitt eget land som det jeg gjør. Så jeg får aldri helt bestemt meg. (...) Vi har ikke utelukket det helt, men jeg tenker at [barna mine] får bli litt større og kunne være med på det valget.» (Toril, 37)

Britt (54) kunne gjerne tenkt seg å gjøre det...

«Men jeg er gift med en som jobber i Utenriksdepartementet, og han har ikke villet ta barna ut. Han sier han har sett så mange i UD [gjøre det], hvor det ikke har vært så bra. (...) Jeg tror det kan være en ressurs, det kan være en fin opplevelse også, i gode omgivelser.» (Britt, 54)

«Før tenkte jeg at jeg aldri i livet ville [tatt med egne barn på flytting til utlandet], fordi jeg selv slet litt med å komme hjem. Men nå tenker jeg at jeg har 'vunnet' mye på det, og blitt et.. bedre menneske. Og det vil jeg jo at barna mine skal oppleve.» (Ida, 17)

Dette viser at informantene er bevisste over både fordeler og utfordringer knyttet til oppveksten, og at de har blandede følelser om hvorvidt de ville utsatt sine egne barn for det samme. Til tross for identitetsproblematikken mange TCKs opplever, kan en flerkulturell oppvekst altså også være en ressurs. Som nevnt har TCKs blitt kalt «kulturelle kameleoner» (jfr. kapittel 2.1) og denne tilpasningsdyktigheten kan være svært nyttig (blant annet til å tilpasse seg skikker og normer i en ukjent kultur). Dessuten evner man å se verden i et helt annet perspektiv enn det barn som kun har bodd i ett land hele livet gjør (Pollock og van Reken, 1993). Man er også gjerne flerspråklig; samtlige av våre informanter behersker engelsk svært godt eller flytende, og én av dem snakker et annet vest-europeisk språk fra der hun bodde. For å konkludere, har både TCKs generelt og våre informanter mange ressurser de har fått fra en oppvekst som TCK. Likevel finnes det også flere ulemper. At informantene har blandede følelser om å gi egne barn opplevelsen, understreker at de både har dratt nytte av

oppveksten, og sett den som en byrde.

4.5 ALDER OG FORSKJELLER INNAD I SØSKENFLOKKEN

Vi ba våre informanter fortelle om hvordan det har gått med deres søsken. Det viste seg at det var vesentlige forskjeller. Én informant fra en stor søskenflokk:

«Vi har nok taklet det ganske forskjellig. [Den to år eldre] storesøstera mi utagerte fryktelig i puberteten. Min storesøster og jeg fant hverandre veldig, så vi snakket mye sammen og ble veldig close. Lillesøsteren min har nok følt seg litt utenfor, for hun fikk kanskje ikke det søsterbåndet i de årene hun trengte det mest. Men hun trivdes nok heller ikke så godt der foreldrene våre bor. [Lillebroren min] er seks år yngre enn meg, og han fikk et veldig godt forhold til der mamma og pappa bor. (...) Mamma og pappa var ute igjen da jeg hadde flyttet ut, og da ble han med. Da gikk han vel i 9. og 10. klasse. Men han er den som har blitt mest norsk, [og] han er nok den som har slitt minst med kultursjokk.» (Toril, 37)

Denne informantens bror var i ungdomsskolealder og opplevde tilsynelatende flytting som helt uproblematisk. Søsteren til en annen informant var imidlertid også ute i denne alderen, og opplevde det som vanskelig:

«Det var ikke noe hyggelig for henne. Hun overlevde jo det, men hun ble liksom tatt to år ut av norsk virkelighet og inn i huttiheita i [Afrika]. For den yngste broren min - som var sju år yngre enn henne - var det nok lettere. Men jeg ser det at tenårene ikke er en lett alder å reise ut på. (...) Om man drar ut [bør nok] foreldre vurdere barnas sårbarhet, og hva slags type man er.» (Britt, 54)

Av de tre siste informantene, var to av dem hverandres bror/søster, mens den tredje hadde en lillebror vi ikke intervjuet. Den yngste av de to førstnevnte ga uttrykk for at hun nærmest overhodet ikke hadde hatt noen problemer med å flytte tilbake til Norge. Eldstemann, på sin side, hadde slitt mye med det i etterkant. De bodde i utlandet da han var 12-16 år gammel, mens hun var 8-12. Broren – den eldste – sa:

«Jeg tror kanskje det var litt farlig for meg å ha denne opplevelsen så sent og så tidlig samtidig. Tidlig fordi det var et veldig formativt år for meg; sent fordi det kanskje hadde vært lettere for meg [å ikke dra] i puberteten. Men samtidig så er det en veldig god tid, for det er først da man begynner å plukke opp ting, [og å se] kulturelle forskjeller.» (Pelle, 20)

Ida (nå 17) var 12-15 da hun bodde i utlandet, mens hennes lillebror var 8-12. Det samme var å finne hos dem: lillebroren hadde et uproblematisk forhold til sin 'norskhet' og trives godt her, mens Ida hadde slitt mye mer i ettertid.

På grunn av disse motstridende opplevelsene, er det vanskelig å trekke en klar konklusjon om hvorvidt alderen for å bo utenlands er det som har mest innflytelse på hvordan det går senere.

Forskningen vi har gjennomgått skrev svært lite eller ingenting om hvordan alderen for flytting bidrar til forskjeller mellom ettervirkningene fra en TCK-oppvekst. Riktignok nevner Ingvild Gravaas, som har skrevet masteroppgave om identitet hos TCKs, at ungdomsalderen kan ses som den sentrale fase for et individs identitetsutvikling. (Gravaas, 2009) På denne tiden forsøker man å forene sine mange identiteter til et hele, og i å skape helhet, og en uheldig mestring av identitetsutfordringene kan resultere i rolleforvirring og usikkerhet (Erikson 1959: 53, via Gravaas 2009 : 11).

At det er vanskeligere å flytte til utlandet når man er i puberteten og tenårene, kommer òg frem av vår forskning. Slik en informant sider, er det på denne tiden man begynner å huske opplevelser, hvilket kan være grunnen til at de to som hadde vært yngst ved avreise og hjemkomst, ikke opplevde flyttingen som problematisk. Det er i ungdomsårene man begynner å danne en viss følelse av identitet, og et flytende grunnlag kan dermed være en medvirkende årsak til at flere senere opplever en viss identitetskrise i forbindelse med flyttingen.

Samtidig hadde det gått bra med Torils bror – som på den tiden gikk på ungdomsskolen. Det virker med andre ord å være en blanding av barnas alder og personlighet som er avgjørende for opplevelsen. At det finnes personlighetsmessige likhetstrekk blant mange som er eldst i søskenflokk, er kanskje også en medvirkende faktor til at vi har funnet likheter blant disse. Våre informanter hadde klare meninger om når man eventuelt bør ta med barna sine utenlands, og de fleste var enige i at tenårene var den verste tiden å dra ut på. Videregående- eller sen barneskolealder var ifølge de fleste den beste tiden, fordi man da får mye ut av oppholdet uten å få et problematisk identitetsgrunnlag i ettertid. De voksne informantene nevnte også at om man skal ta med barna ut, bør man vurdere barnas personlighet og sårbarhet.

4.6 STØTTE FRA ORGANISASJONENE

Alle foruten én informant hadde hørt uttrykket Third Culture Kids tidligere, og like mange var klar over at mange TCKs kan ha problemer etter hjemflytting. Nesten samtlige var svært engasjerte i å snakke om både sin egen og andres TCK-oppvekst. Likevel hadde **ingen** av informantene fått noe info om hvordan utenlandsflytting kan oppleves, hverken før eller etter å ha dratt. Ingen av dem hadde hørt noe fra verken foreldrene sine eller fra organisasjonene til foreldrene (henholdsvis Utenriksdepartementet og misjonsorganisasjoner). Det var først i ettertid de ble bevisst på oppveksten sin. Pollock og van Reken skrev at mange

tredjekultursbarn ikke blir bevisste på problemstillinger knyttet til deres flerkulturelle oppvekst før i midten av tjuårene - noen først i tredveårene (Pollock og van Reken, 1993). Mens våre informanter kanskje ble bevisste om det noe tidligere en i tju- /trettiårsalderen, gikk det likevel flere måneder eller år før de hørte om hva det å være en TCK innebærer.

«Pappa ga alle oss barna den Pollock-boka [Hvor er hjemme]. Det var nok noen år etter at vi flyttet hjem. Jeg syntes det var veldig deilig da jeg leste den; at det var et ord for oss, at vi tilhørte en felles gruppe. Jeg har tatt personlig interesse for det, og ei venninne av meg har forsket på dette. (...) [Mine venner og jeg] snakker en del om det. Jeg har noen som skjønner.» (Toril, 37)

«Det er jo noe som man har sett etter hvert, at det har vært snakk om et svik mot alle oss barna, at ikke det ble tatt mer hensyn og gjort mer for oss. Det er det mye mer av i dag. Men der har misjonsorganisasjonene vært flinkere enn UD og Norad. Det er på vei, heldigvis.» (Britt, 54)

Med andre ord har kun én fått informasjon fra familien, og det var først flere år etter hjemkomsten. At hun da syntes det var deilig å lese om det, kan antyde at dersom informantene hadde fått informasjon og/eller veiledning før eller etter utreise, ville de kanskje syntes det var lettere. Slik Britt sier, har bevisstheten rundt temaet riktignok økt innenfor organisasjonene etter hvert. Det lyktes oss ikke å finne ut nøyaktig hva UD og misjonsorganisasjonene gjør konkret.

Det er verdt å merke seg at flere utvekslingsorganisasjoner forbereder elevene sine grundig på å dra utenlands, og de har lokallag som kan støtte deg underveis. At UD, misjonsorganisasjoner o.l. ikke har et liknende tilbud (så vidt vi vet), fremstår da som noe merkelig.

DEL 5 – KONKLUSJON

Denne oppgavens mål var å besvare problemstillingen «Hvordan er det for en Third Culture Kid å flytte tilbake til Norge etter flere år i utlandet?», med et særskilt fokus på hva som skjer med TCK-ens tilhørighet til Norge. Vi ønsket også å se hva flyttingen gjør med ens personlighet og senere valg av karriere og bosted. Vi intervjuet to med misjonærforeldre som begge hadde bodd ulike steder i Afrika, og tre diplomatbarn som alle bodde i Vest-Europa (alle tre hadde riktignok også bodd et annet sted tidlig i barndommen, men ingen av dem husket noe derfra). På tross av at vi intervjuet informanter med nokså ulik bakgrunn, fant vi mange fellestrekk mellom dem.

Definisjonen av en TCK er «*en person som har tilbrakt en vesentlig del av utviklingsårene utenfor foreldrenes kultur. TCK-en har opparbeidet et forhold til alle kulturene uten å ha fullverdig eierskap i noen av dem.*» Vår rapport underbygget denne definisjonen. Våre informanter har imidlertid ikke bygget et sterkt forhold til de fremmede kulturene/den fremmede kulturen, men har i stedet følt at de ikke hører til hverken her eller der de tidligere bodde.

Å flytte tilbake til Norge etter flere år i utlandet, kan sammenliknes med å flytte til et fremmed land. Sosiale normer – for eksempel i hvilke tilfeller man skal klemme en person – kan være selvskrevent og trivielt for en som har tilbrakt hele livet i Norge. En TCK som nettopp har kommet tilbake til Norge, må imidlertid tilpasse seg slik oppførsel. Denne tilpasningsfasen er lik den man kan tenke seg at man må gjennom i møte med en ny kultur. Vi bruker derfor uttrykket 'usynlige innvandrere' i beskrivelsen av en TCK; det er ingen andre enn dem selv som forstår at de føler seg fremmed i det norske fellesskapet.

At flere av informantene ikke føler seg helt norske, var oppgavens kanskje aller mest interessante funn. Det er likevel viktig å merke seg at informantene våre heller ikke føler seg helt hjemme (gjerne enda mindre enn i Norge) i landet/landene de har bodd eller vokst opp i. Resultatet er en følelse av å ikke helt føle full tilhørighet til noen steder, bortsett fra eventuelt – som i søskenparets tilfelle – et tredje konkret sted.

Som konsekvens av flyttingen, beskriver samtlige av våre informanter seg selv som rastløse. De viser slike trekk på ulike måter; enten i form av at de vil komme seg ut av Norge for å studere/dra på utveksling, eller ved at de har bodd og jobbet mange ulike steder. Dette tyder på at TCK-oppveksten forblir i deg resten av livet. Den former deg som person, og du tilegner deg mange personlige egenskaper. I våre informanters tilfelle var dette blant annet en evne til å bli kjent med nye mennesker, å finne menneskelige fellestrekk på tross av kulturer, samt å være flerspråklig.

Informantene våre hadde mange fellestrekk knyttet til deres opplevelser som TCK, men likevel var det flere ulikheter mellom dem – og mellom deres søsken. Det kommer tydelig frem at ens personlighet og alder har mye å si for hvordan man takler å bo i utlandet, og flere

av informantene trekker dette frem som viktig for om – og eventuelt når – de vil ta med seg egne barn til utlandet. Nesten alle var enige i at ungdomsskolealderen er den verste tiden å dra på, og de mener man bør ta barnas personlighet i betraktning. Det kan sies at det er i pubertetsårene man får mest utbytte av flyttingen, men også den tiden det er vanskeligst og mest forvirrende å bo i utlandet. Likevel er alle enige i at TCK-opplevelsene har gitt dem mye, og de ønsker å gi eventuelle barn den samme opplevelsen.

En TCKs opplevelser er ikke noe som har fått særlig fokus hverken i media eller andre steder, og vi er glade for at denne oppgaven kan belyse temaet – om enn i liten grad. De voksne informantene sier de har sett en økende bevissthet rundt temaet, og det blir spennende å følge med på det fremover. Forhåpentligvis vil flere få øynene opp for hvordan det er å være en Third Culture Kid, for – slik denne rapporten har forsøkt å vise – det er en veldig spesiell, og til tider vanskelig, opplevelse.

DEL 6 - KILDER

- Barth, Fredrik (1994): Manifestasjon og prosess. Universitetsforlaget, Oslo s
- Craig, N.: *Understanding Global Nomads*. Alethia Press, 1996
- Dalland, Olav: *Metode- og oppgaveskriving for studenter*. Gyldendal akademika, 2012
- Denizen Mag (u.å): *Discuss: What's good about being a TCK?* <http://www.denizenmag.com/2009/10/whats-good-about-being-a-tck/> [hentet 21.03.13]
- Erikson, E. H.: *Identity and the life cycle. Selected papers*. International Universities Press, 1959
- Gortner, E.-M. (10/05/13): *Third Culture Kids*. <http://houstonpsychologist.blogspot.no/2012/05/third-culture-kids.html> [hentet 21.03.13]
- Granlund, Lise: *Forskningsprosessen i Samfunnsvitenskapene*. 2006
- Gravaas, I. (2009): *Prosjektoppgave i profesjonsstudiet medisin*. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/123456789/29464/ProsjektGravaas.pdf?sequence=3> [hentet 21.03.13]
- Hellevik, O.: *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget, 2002
- Pollock, D.; van Reken, R.: *Hvor er hjemme?* Lunde, 2003
- Useem, R.; Cottrell, A. (11/04/99): *TCKs Experience Prolonged Adolescence*. <http://www.tckworld.com/useem/art3.html> [hentet 21.03.13]
- Useem, R.; Cottrell, A. (11/04/99): *ATCKs maintain global dimensions throughout their lives*. <http://www.tckworld.com/useem/art5.html>[hentet 21.03.13]
- Ward, Ted (19/02/13). "What Is a Third Culture Kid? (TCKs)". <http://tckid.com/what-is-a-tck.html>. [hentet 21.03.13].